

K.G.Jung i hristianstvo / per. Ju.Donca, M. Zav'jalovoj, V. Zelenskogo, A. Shurbeleva. Nauchn. red. i poslesl. V.V. Zelenskogo – SPb.: Akademicheskij projekt, 1999 – 287 s.

Дем'яненко Б.Т. Теории психотерапии и практика психокоррекционной и психотерапевтической помощи.

В статье рассматриваются теоретические аспекты формирования теорий психотерапий и их влияние на практику психокоррекционной и психотерапевтической помощи. Теории психотерапий анализируются с позиций основных психотерапевтических направлений: психодинамического, когнитивно-поведенческого, экзистенциально-гуманистического и трансперсонального. Отмечается, что современные теории психотерапии характеризуются холистическим подходом к личности и тенденциями к интеграции различных вариантов психотерапий. Здесь рассматривается авторская модель интегрального подхода, получившего название экзистенциально-когнитивно-аналитическая психотерапия. Также предлагаются этапы психотерапевтического процесса, как проявления основных принципов интегральной терапии.

Ключевые слова: теории психотерапии, психокоррекционная и психотерапевтическая помощь, интегральный подход, экзистенциально-когнитивно-аналитическая психотерапия, этапы психотерапии.

Dem'yanenko B.T. Theories of psychotherapy and the practice of psychocorrectional and psychotherapeutic care.

The article deals with theoretical aspects of the formation of theories of psychotherapy and their influence on the practice of psycho-correctional and psychotherapeutic help. The author analyzed theories of psychotherapy from the positions of the main psychotherapeutic approaches: psychodynamic, cognitive-behavioral, existential-humanistic and transpersonal. It notes that modern theories of psychotherapy are characterized by a holistic approach to the personality and tendencies to integrate the various options of psychotherapy. Here we consider the author's model of the integral approach, called existential-cognitive-analytical psychotherapy. Also the authr offers stages of the psychotherapeutic process, as manifestations of the basic principles of integral therapy.

Key words: theory of psychotherapy, psychocorrectional and psychotherapeutic help, integral approach, existential-cognitive-analytical psychotherapy, stages of psychotherapy.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2017 р.

Статтю прийнято до друку 12.05.2017 р.

Рецензент: д. психол. н., проф. Руденко Л. М.

УДК: 616.8-085.851

Дем'яненко Б.Т., Бойко Н.В., Качур Л.Ю.

ПОРУШЕННЯ ПРИХИЛЬНОСТІ І МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНИХ І ПОВЕДІНКОВИХ ПРОБЛЕМ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ПСИХОТЕРАПЕВІЧНОЇ ДОПОМОГИ

У статті розглядається проблема порушення прихильності і механізми формування емоційних порушень з точки зору інтегративного підходу в психотерапії. Здійснено аналіз наукових джерел з даної проблеми. Детально проаналізовано зв'язок типу прихильності з функціональними та дисфункціональними копінг-стратегіями, а також з патернами відносин. Обґрунтовано зв'язок типів прихильності з схема-режимами у схема-терапії. Запропоновано виділення психологічної та духовної прихильності, як різних рівнів прихильності. Визначено доцільність застосування певних методик та технік для з'ясування типу прихильності, діагностики порушення прихильності, корекції емоційних і поведінкових реакцій. Вказано на можливість інтегрального підходу до вирішення емоційних та поведінкових проблем дітей та дорослих шляхом поєднання різних рівнів їх вивчення на базі теорії прихильності.

Ключові слова: безпечна та небезпечна прихильність, тип прихильності, дитячо-батьківські відносини, копінг-стратегії, рескриптинг, схема-терапія.

У сучасній психології існує думка, висловлена ще З. Фрейдом яка розвивається психологами різних напрямків, що взаємини між дитиною і матір'ю є прототипом всіх наступних взаємовідносин людини. Від того, наскільки гармонійним і надійним був емоційний зв'язок дитини з матір'ю в перші роки її життя, буде залежати її здатність вибудувувати надійні, безпечні і довірливі відносини з іншими людьми, приймати і надавати їм турботу і підтримку. Ця ідея лежить в основі психологічної концепції, розробленої в 50-60-ті роки ХХ ст. британським психоаналітиком і клінічним психологом Дж. Боулбі. Він стверджував, що необхідною умовою збереження психічного здоров'я дітей в дитинстві і ранньому дитинстві є наявність емоційно теплих, близьких, стійких і тривалих відносин з матір'ю, таких відносин,

які обом приносять радість і задоволення [7, с. 31].

Уже понад півстоліття прихильність, яка є ключовим поняттям теорії прихильності Дж. Боулбі, значення якої виходить далеко за рамки раннього віку, стала базовою при розгляді проблеми міжособистісних відносин, партнерських стосунків, що формуються на основі дитячого досвіду. Подальший розвиток теорія прихильності отримала в розробках послідовників Дж. Боулбі (М. Ейнсворт, П. Критенден, К. Бренан, Дж. Кессіді, С. Хазан, Р. Шейвер, Г. Амсден, М. Грінберг, К. Бартолом'ю, Д.Хоровіц, К. Девіс, Н. Розенталь, Р. Кобак, Е. О. Смірнова, Г. В. Бурменська, К. С. Калмикова, М.А.Падун, М. А. Василенко, В. Н. Куніцина, О. П. Макушина, Р. Радєва і ін.). Але в нашій країні ця теорія стала розглядатись порівняно нещодавно, на що вказує невелика кількість наукових робіт з даної проблеми та майже відсутність адаптованих діагностичних методик, які б досліджували тип прихильності. Значний інтерес до даної проблеми обумовлений актуальністю цієї теми щодо сучасних соціокультурних, економічних умов життя та важливістю впливу дитячо-батьківських відносин на подальше життя людини. Оскільки, глибокий емоційний зв'язок, що виникає в дитинстві між дитиною і близьким дорослим в результаті спілкування і тісної взаємодії, надає потужний, різнобічний, довгостроковий і багато в чому неминучий вплив на формування емоційно-особистісної та комунікативної сфер.

Насправді, міркування про важливість прихильності і сепарації були відомі до того, як Дж. Боулбі сформулював свою концепцію, та розглядалися іншими психологами різних психотерапевтичних напрямів. Багато сучасних теорій психотерапії також беруть за основу дану проблему. Тож детальніше розглянемо як розуміють прихильність в різних психотерапевтичних теоріях.

Психоаналіз З.Фрейда, в основі якого лежить теорія потягів, пояснює виникнення прихильності між матір'ю і немовлям задоволенням оральних і емоційних потреб дитини, коли мати годує його. У дитинстві найбільш важливим джерелом задоволення є годування і події, що його супроводжують. Мати задовільняє потреби дитини в їжі, а також теплі і фізичному комфорті, тому стає об'єктом потягу дитини. У роботі «Гальмування, симптом і тривога» З. Фрейд пояснює страх розставання, який дитина відчуває при загрозі реальної втрати матері або при уявній розлуці з нею. Він висловлює припущення, що дитина починає відчувати тривогу, уявляючи собі, що її напруга, пов'язана із задоволенням потреб, у відсутності матері сильно зростає і що через страх не одержати задоволення вона може опинитися в «слабкому», «непритомному» стані [3, с.75].

Д. Віннікотт, провідним фактором розвитку відносин між матір'ю і дитиною вважає турботу і відданість матері чуйно реагувати на всі потреби дитини. Він висунув тезу про те, що у немовляти для оптимального розвитку почуття власної значущості немає іншої можливості, як тільки бути емоційно відображеним матір'ю [7, с. 33]. З його точки зору, мати повинна стати для дитини «досить хорошою»; при цьому варіант «ідеальна» мати настільки ж пагубний, як і «погана» матір, і, більш того, бути «поганою» матір'ю для дитини краще, ніж бути для неї «ідеальною». «Достатньо хороша» мати встановлює з дитиною стосунки, названі «холдингом» – це стан, коли всі потреби дитини задовольняються, вона захищена, але не знає, що її підтримують. Це сприяє тому, що дитина експериментує із зовнішнім світом, активуються спонтанні реакції; дитина досліджує світ, але при цьому знаходиться в безпечних умовах, які забезпечує мати. Така мати допомагає дитині сформулювати «справжнє Я». «Погана мати», по-перше, не встановлює холдинг. По-друге, вона, таким чином, змушує дитину передчасно адаптуватися до реальності, до якої вона ще не готова, оскільки їй ще потрібна підтримка. Дитина не може впізнати себе в таких умовах, що призводить до формування помилкових уявлень про себе, до формування «Помилкового Я». «Ідеальна» мати теж сприяє створенню «Помилкового Я». Вона встановлює холдинг, але потім не відпускає дитину. Це формує у дитини інфантилізм – вона «звикла», що все завжди за неї буде зроблено, і ця «звичка» нікуди з часом не дівається. «Ідеальна» мати задовольняє потребу дитини ще до того, як вона усвідомлює її. В цьому випадку дитина зливається зі своєю матір'ю і не знає реальності та здатна з нею впоратись. «Погана» мати все ж змушує свою дитину пізнати реальність і навчитися реагувати на неї.

В його уявленнях про розвиток в ранньому віці «Справжня Самість» являє собою «вроджений потенціал», що становить «сутність» дитини. Віннікотт розглядав «Справжню Самість» як спонтанні репрезентації «Воно». Вона розвивається за допомогою материнської підтримки і опіки, безперервної

підтримки і допомагає їй розвивати експресивні якості і почуття реальності. При відсутності «досить хорошої матері» формується «Помилкова Самість», яка представляє собою стабільну структуру» і є результатом захисту від сепараційної тривоги і відшкодування материнської турботи [4, с. 11].

Саме Д. Віннікотту ми зобов'язані появою понять «перехідний об'єкт» і «перехідний феномен». Свого часу він спостерігав, що діти в ситуаціях, в яких їм доводилося розлучатися з матір'ю, брали з собою такі предмети, як м'які іграшки або улюблені ковдри, і притискали їх до себе. Подібна поведінка пояснювалась тим, що ці об'єкти виступали в ролі «перехідних об'єктів» і символічно представляли відсутню матір [3, с. 78].

М. Кляйн і В. Біон заявляли, що вирішальна роль в розвитку дитини належить матері, так як вона повинна інтрапсихічно прийняти спроектовані на неї агресивні афекти немовляти, зрозуміти їх і знову повідомити йому про це вербально і невербально за допомогою чуйної поведінки в прийнятній і дозованій формі відповідно до віку дитини. Таку здатність матері В. Біон описує як функцію «контейнування» [3, с. 80]. У разі адекватного контейнування, тобто за умов, в яких існує достатній ступінь комунікації, гармонії і розуміння між суб'єктом і об'єктом, формується творчий перехід, в результаті чого з'являється нове відчуття ідентичності і новий досвід «Внутрішньої Самості», розвивається мислення та емоційна сфера дитини.

В цілому, в рамках психоаналітичної теорії мати розглядається як об'єкт потягів дитини, яка задовольняє її біологічні потреби, а роль годування розглядається як вирішальна для становлення емоційних зв'язків. При цьому первинні відносини з матір'ю виступають як ті, що визначають майбутній розвиток дитини, а все розмаїття відносин дорослої людини до інших обумовлено досвідом ранніх відносин дитини з матір'ю. Уявлення психоаналітиків про те, що любов дитини до матері базується на задоволенні нею первинних фізіологічних потреб, не дозволяли зрозуміти страждання немовляти навіть в умовах повноцінного догляду та годування. Треба було утворювати нові концепції, які могли б не просто описувати особливості поведінки дітей в умовах розлуки з матір'ю, а пояснювати причини і механізми пережитого дитиною стресу.

Таким чином, такою новою концепцією стала теорія прихильності Дж. Боулбі. Він вважав, що найбільш важливим компонентом материнського догляду є увага до сигналів, що подаються дитиною, і спілкування з нею, а не сам собі повсякденний догляд. Дж. Боулбі підкреслює, що вибірковий характер проявів прихильності дитини однозначно показує, що вона явно віддає перевагу тим особам, які не просто доглядають за нею, а й вступають в активну і емоційну взаємодію – привертають увагу, ласкаво розмовляють, посміхаються, грають [7, с. 39]. При спостереженні він виявив, що будучи розлученими з матерями, діти демонструють три послідовні форми поведінки, які змінюють одна одну – протест, відчай, відкидання. Тому, Дж. Боулбі робить висновок, що розлука з матір'ю призводить до актуалізації поведінки прихильності, що спрямована на пошук близькості та підтримки контакту з матір'ю (чи іншим близьким дорослим, що доглядає за дитиною – фігура прихильності). Зовнішньо поведінка прихильності виглядає як прояв таких реакцій як крик, плач, поклик, лепет, смоктання (не пов'язане з годуванням), посмішка, локомоції, слідування за матір'ю і ін. [10, с. 87]. Ще раз підкреслимо, що за Дж. Боулбі, головна функція об'єкта прихильності полягає не в задоволенні вродженої потреби в любові (як в класичному психоаналізі) і не в задоволенні фізіологічних потреб дитини (як в біхевіоризмі), а в забезпеченні захисту і безпеки. Тому наявність безпечної прихильності є необхідною умовою пізнавального розвитку дитини, а якість первинної прихильності, в свою чергу, відбивається на пізнавальній активності та дослідницькій мотивації дитини.

Поняття безпечної і небезпечної прихильності було введено М. Ейнсворт. В результаті експериментального дослідження вона виділила три типи прихильності дитини до матері – в залежності від активності дослідної поведінки дитини, її реакції на короткочасну розлуку, сили її впливу на дитину і від того, наскільки легко мати може заспокоїти малюка. Це такі типи: 1) надійна безпечна прихильність – дитина відчуває себе в присутності матері досить безпечно, щоб активно досліджувати незнайому кімнату та іграшки; при розлучі помірно сильно засмучується, дослідницька активність припинялася; при поверненні матері дитина радіє і тягнеться до неї, швидко заспокоюється в контакті з матір'ю; 2) небезпечна прихильність унікаючого типу – дитина не заперечує проти догляду матері і продовжує грати, не звертаючи увагу на її повернення, або її можна легко відвернути; вона уникає близької

взаємодії з нею і виглядає самостійною і відстороненою, прагне повернутися до іграшок; 3) небезпечна прихильність тривожно-амбівалентного типу – дитина проявляє деяку тривогу навіть в присутності матері, мало цікавиться іграшками; дуже сильно засмучується при розлуці з матір'ю; після її повернення чіпляються за неї, але тут же відштовхує і виривається. Подальші дослідження дозволили виділити ще один тип прихильності – дезорганізований, при якому діти показували аномальні, суперечливі реакції (застигали в одній позі, тікали або проявляли страх перед матір'ю). Конкретний тип прихильності, на думку Ейнсворт, складається вже до першого року життя дитини на основі її взаємодії з матір'ю і є досить стабільним в наступні роки [7, с. 44]. Така переважаюча робоча модель поведінки спочатку ще буває гнучкою, потім, вона стає все більш стабільною, перетворюючись в психічний репрезентант, в так звану «репрезентацію прихильності». Робочі моделі і репрезентації можуть бути частково усвідомленими, а частково несвідомими [3, с. 39].

Поняття патологічної залежності було введено К. Хорні для позначення невротичної залежності від іншого, при якій одна людина стає патологічно пов'язана з іншою соціально і емоційно. Залежна прихильність ґрунтується на страху втратити значиму особу. Інший можливий фактор – бажання підпорядкувати іншу людину своїм впливом, про що наголошував і А. Адлер. Люди з залежною (небезпечною) прихильністю дуже вимогливі, вони вимагають постійної присутності, уваги, постійне підтвердження любові, після чого з'являється ревності, гнів і страх втратити людину.

«Представник екзистенційно-гуманістичного напрямку І. Ялом наголошує на понятті ізоляція, як більш вагомій, ніж прихильність. Він стверджує, що страх екзистенційної ізоляції є рушійною силою багатьох міжособистісних відносин і важливою динамічною характеристикою феномена перенесення. Вийти зі стану міжособистісного злиття означає зіткнутися з екзистенційною ізоляцією, що супроводжується страхом і безсиллям. Вихід з міжособистісного злиття кидає індивіда в екзистенційну ізоляцію. Дилема злиття-ізоляції – або, як її зазвичай називають, прихильність-сепарація – основне екзистенційне завдання розвитку [9, с. 240]. Представник екзистенційного напрямку М. Бубер вважав, що у відносинах «Я-Ти»: коли «Я» по-справжньому знаходиться у відносинах з іншим, воно змінюється, стає відмінним від «Я», яке було до «Ти». Воно переживає нові аспекти себе, відкривається не тільки іншому, а й самому собі. Неважливо, що ставлення пацієнта до терапевта «тимчасове», досвід близькості постійний. Він існує у внутрішньому світі людини як постійна точка відліку, нагадування про потенціал близькості. Відкриття себе, яке відбувається в результаті близькості, також постійне. Отже, терапевтичні відносини можуть слугувати базою для почуття безпечної прихильності [9, с. 270]. А. Ленгле писав про почуття «порожньої самотності», як почуття, яке може і не відчуватись протягом тривалого часу, маючи на увазі включення копінгових реакцій. Це почуття притаманне саме при небезпечній прихильності.

Згідно аналітичної концепції К. Г. Юнга немовля розвивається із недиференційованої матриці – «Уробороса», який як архетипічним символом цілісності і охоплює об'єднаних один з одним прабатьків, а також стан недиференційованого хаосу та несвідоме. Шлях розвитку немовляти призводить до індивідуалізації та диференціації – становлення особистості з розвитком автономії і самовизначенням, для чого потрібне психічне віддалення від батька та матері, а також від відповідного архетипу [3, с. 83]. Завдання терапії – сприяти глибоким і стабільним змінам в психіці, заснованим на нових взаєминах між «Его» і «Самістю». Цей процес відбувається шляхом придбаних змін у внутрішніх структурах, когнітивно-поведінкова робота пов'язана з усвідомленням власної Самості, утвердження більш високого рівня Самості, як керівника особистості, що буде забезпечувати автономію, та як наслідок, сприятиме становленню безпечної прихильності [6, с. 10]. Розглядаючи цей підхід, ми пропонуємо виділення психологічної та духовної прихильності. Психологічна прихильність діагностується шляхом з'ясування типу прихильності, що і вимірюють всі тести по даній проблемі. Але досить часто, щоб зрозуміти внутрішні спонукання людини, цього буває недостатньо. Духовна прихильність, це рівень більш глибокої прихильності, яка базується на безпечній психологічній прихильності та характеризується глибокими духовними зв'язками між людьми з поєднанням почуття свободи і безпеки, ґрунтуючись на архетипічній основі. Юнгіанський аналіз кінцевою метою психотерапії вважає трансформацію особистості. Це самореалізація, та рух до шляху індивідуалізації. Одна із основних технік юнгіанського аналізу - це активна уява, яка пов'язана з трансцендентною функцією в розумінні К.Юнга. Е. Едінгер в своїх працях розвив

теорію К. Юнга про трансцендентну функцію і вважає різні форми духовної залежності той факт, що не архетип Самості керує внутрішнім світом людини, а інші архетипи, частіше всього Анімус чи Аніма. Наші дослідження показали, що різні форми ненадійної прив'язаності пов'язані з духовними аспектами прив'язаностей (тобто мають архетипічну основу). Дану точку зору буде більш повно обґрунтовано у подальших наших роботах.

Тепер розглянемо сучасні концепції, в основі яких лежить теорія прихильності Дж. Боулбі. Емоційно-фокусована терапія С. Джонсон і Л. Грінберг є структурованою і короткочасною терапією, яка фокусована на емоціях, як ключових аспектах внутрішнього досвіду і розглядає патерни відносин у парах. Прихильність у цій концепції базова людська потреба. Ефективна прихильність підтримує автономію та впевненість у собі, що і потрібно досягти у ході цієї терапії. Ізоляція та втрата зв'язків є травмуючим фактором, що негативно впливає на індивідуальний розвиток та на здатність справлятися з життєвими труднощами [8, с. 109].

Другий новітній психотерапевтичний напрям – це схема-терапія Джефрі Янга. Схема-терапія – це інтегральне вчення, яке включає в себе теорію прихильності, когнітивно-поведінкову терапію і експериментальні методик. У даній концепції дуже важливим є задоволення базових потреб як становлення безпечної прихильності. Дж. Янг виділив 5 груп базових потреб, які співвідносяться з дезадаптивними схемами. Відмінність схема-терапії від інших шкіл полягає в тому, що вона звертається до потреб дуже відкрито і безпосередньо. Вивчивши даний підхід можна зрозуміти шляхи формування безпечної прихильності та корекції її порушень. Головним аспектом є розблокування потреб людини, які пов'язані в свою чергу з іншими потребами. Це дозволить вийти на рівень безпечної прихильності, адже це також є базовою психологічною потребою. В свою чергу техніки, які застосовуються для зміни копінг-стратегій (активна уява, рескриптинг, копінгова карта) дозволяють коригувати порушену прихильність [1, с. 16, 43, 195, 199]. При оцінці зв'язку типу прихильності з схема-режимами нами було встановлено співвідношення надійної прихильності з здоровими режимами Дорослого і Дитини; тривожно-амбівалентна прихильність пов'язана з режимами Покинутої Дитини, Залежної Дитини, копінгом капітуляції; уникаюча прихильність співвідноситься з режимами Самотньої Дитини, Розсердженої Дитини та копінгом уникнення; дезорганізована прихильність пов'язана з режимами Неповноцінної/Приниженої Дитини, Імпульсивної Дитини та копінгом гіперкомпенсації.

Потрібно звернутись до питання прихильності в дорослому віці, адже вже зрозуміло, що тип прихильності протягом життя більш менш залишається стабільним, але і може змінюватися в напрямку безпечної або небезпечної. Це відбувається під впливом особливого досвіду, отриманого в стосунках з оточуючими значущими особами або коли виникають втрати та інші травматичні ситуації. Таким чином, має місце як безперервність у розвитку прихильності – від переживання прихильності немовлям в 12-ти місячному віці до репрезентації прихильності в підлітковому віці, так і переривчастість (дискретність) цього процесу зі зміною типу прихильності протягом життя [3, с.39]. Стиль прихильності дорослих, заснований на ранньому досвіді і взаємодії зі значущими людьми, проявляється не тільки в міжособистісних відносинах з іншими дорослими, але і з власними дітьми. Тип прихильності впливає на взаємини людини з іншими людьми, на вибір партнера і стабільність любовних відносин. Діагностика прихильності та її порушень в дорослому віці спирається на типи прихильності в дитячому, але є деякі видозміни назв типів прихильності і їх особливостей відповідно до авторських діагностичних методик [7, с.32].

Звертаючи увагу на психологічні проблеми, слід зазначити основні тенденції психологічного розвитку студентів. Так з 2014 року й досі ми досліджуємо психологічні проблеми студентів старших курсів. Було досліджено 124 студентів, з них 13 хлопців та 110 дівчат. Проводилося анкетування, тестування, бесіди, використовувалися такі методики: діагностика копінг-стратегій Е.Хейма, опитувальник «Сильні сторони та труднощі» (ССТ) Р.Гудмана, особистісний опитувальник С.Хобфолла («SACS»), експрес-діагностика неврозу К.Хека та Х.Хесса, методика «Індекс життєвого стилю» Р.Плутчика та Х.Келлермана, діагностика ірраціональних установок А.Елліса та «Індикатор копінг-стратегій» Д.Амірхана, адаптований варіант опитувальника ССТ Р.Гудмана, «Діагностика ранніх дезадаптивних схем» Дж.Янга, Симптоматичний опитувальник (Symptom Check List-90-Revised), діагностика мотиваційної структури особистості Мільмана В.Е. та інші.

Було виявлено, що студенти мають високий рівень невпевненості – 60%, схильність до невротизації – 30%, складнощі комунікації – 40%, спонтанні коливання настрою – 33%, емоційна нестійкість та схильність до астенизації – 28%, імпульсивність та схильність до агресивних реакцій – 23% та 18% психосоматичних проявів (головні болі, порушення сну тощо). Крім того, характерна висока ступінь поширення дисфункціональних сімей та проблем у встановленні безпечної прив'язаності з емоційно значущими об'єктами та світом в цілому. Останнім часом спостерігається наростання гомосексуальних тенденцій. На сьогодні, з вищевказаних 110 студентів було сформовано групу з 30 студентів, які проходять супервізійну підготовку з психокорекцією особистісного розвитку. Звертаючись до власне аспекту прихильності, слід зазначити, що у 2017 році нами була обстежена група студентів психологів 4 та 5 курсів, спеціальність «психологія (спеціальна, медична)» у кількості 10 осіб в рамках супервізії, з них усі дівчата віком від 20 до 24 років. Хоча вибірка не велика, проте за отриманими даними можна стверджувати про певні тенденції і зв'язки порушення прихильності з іншими психологічними явищами, при відомих нам особистісних особливостях студентів та констатувати доцільність і ефективність даних методик при вимірюванні показника прихильності. На майбутнє планується проведення даного обстеження з більшою кількістю обстежуваних. Використано наступні методи дослідження: опитувальник «Досвід близьких відносин» («ECR-R») К. Brennan і R. K. Fraley (специфічний тип прихильності; адаптація Т.В. Казанцевой); «Самооцінка генералізованого типу прихильності» К. Бартолом'ю і Л. Горовіца (Relationship Quality (RQ), К. Bartholomew, Horowitz); Модифікований опитувальник для визначення типу прихильності до матері/батька М. В. Яремчук; «Інтерв'ю про прихильність для дорослих» AAI (Adult Attachment Interview); техніка Рескриптинга, проєктивні методики Т. Ц. Яценко «Намалюй малюнки по темам» (чоловік, жінка і я; сприймання минулого, яке не можливо змінити; людина, яку я люблю; людина, яку я не люблю; людина, яку я поважаю; драматична подія мого життя; як мене бачать/бачили в минулому батьки і я сам; як мене бачать люди, яким я бачу себе сам; найбільш значима для мене людина; людина, яку я боюсь; моя сім'я зараз; ідеальна сім'я; моя мрія; дорога мого життя; я іду назустріч біді; сприймання щастя; сприймання близькими/родичами один одного).

За опитувальником «Досвід близьких відносин» («ECR-R») тип прихильності зверхзалежність у 40%, автономія у 30%, дезорганізованість у 20%, псевдоавтономія у 10%.

За методикою «Самооцінка генералізованого типу прихильності» тип «А» безпечна чи надійна прихильність у 30%, тип «В» зверхзалучений чи суперечливий у 30%, тип «С» відсторонено-унікаючий у 20%, тип «D» боязкий чи обережний у 20%.

За Модифікованим опитувальником для визначення типу прихильності до матері/батька М. В. Яремчук до батька у 90% унікаючий тип прихильності, у 10% тривожно-амбівалентний. До матері у 70% надійна прихильність, у 30% тривожно-амбівалентна прихильність.

За даними «Інтерв'ю про прихильність для дорослих» AAI було встановлено взаємозв'язок виявлених попередніми методиками результатів типу прихильності з вербальними описами життєвих ситуацій і взаємовідносин у родині. За всіма тестами у 90% результати підтвердили виявлений тип прихильності, і в 10% у всіх тестах були неоднозначні результати і переважаючий тип прихильності виявити з точністю не вдалось.

За технікою рескриптинга, що є елементом прийомів в схема-терапії, можна отримати доступ до хворобливих переживань за допомогою мисленевих образів. У фокусі цієї техніки знаходяться дитячі переживання, коли на зміну негативним почуттям приходять позитивні та безпечні, шляхом введення допоміжної фігури психотерапевта, з яким встановлена безпечна модель прихильності. Дана техніка є не тільки діагностичною, в більшій мірі вона є навіть корекційною, та застосовувалась задля переписування негативного досвіду близьких взаємин та встановлення основ безпечної прихильності [1, с. 199]. За допомогою цієї техніки було встановлено, що минулі травматичні ситуації, пов'язані з значимими фігурами впливають на негативні переживання та патерни поведінки в теперішніх ситуаціях. Також було простежена позитивна зміна негативних переживань на позитивні емоції, що призвело до більш безпечного реагування в сучасних травматичних подіях.

Застосовані проєктивні методики Т. Ц. Яценко дали уявлення не тільки про міжособистісні відносини в родині та стосунках з іншими людьми, але і підтвердили тенденції встановлених раніше

типів прихильності. Виявилось, що в малюнках, коли переважає унікаючий тип прихильності, були яскраво окреслені тенденції відокремлення себе на малюнки від сім'ї; при тривожно-амбівалентному типі прихильності на одних малюнках обстежені малювали себе поруч з значимими фігурами, на інших окремо чи осторонь; при надійному типі прихильності були простежені тенденції малювати сім'ю поруч та в яскравих барвах; при дезорганізованому типі прихильності малюнки були намальовані в агресивних чи темних тонах та при малюванні себе з значимими фігурами простежувалась тенденція обірваності, навіть не до кінця намальованих елементах та часом, прив'язка до неживих предметів, замість людей.

Можна припустити, що в терапевтичних відносинах, завдяки зміні афектів, когніцій та поведінки коригується також порушена прихильність. За допомогою вивільнення «Істинної Самості», роботи з копінг-стратегіями та схема-режимами, архетипічним рівнем особистості буде формуватись безпечна прихильність. Задля цього потрібно застосовувати комплексну медико-психолого-педагогічну корекцію та інтегративний підхід до даної проблеми з урахуванням специфіки формування прихильності в дитячому віці.

Використана література

1. **Артц А.** Практическое руководство по схема-терапии / А. Артц, Г. Якоб // Пер. с нем. Е. Плотниковой; под. научной редакцией А. В. Черникова. – М.: Научный мир, 2016. – 320 с.
2. **Боулби Дж.** Привязанность. – М., 2003. – 477 с.
3. **Бриш К. Х.** Терапия нарушений привязанности: от теории к практике. Пер.с нем. – М.: Когито-Центр, 2014. – 316 с.
4. **Винникот Д. В.** Искажение Эго в терминах истинного и ложного Я // Консультативная психология и психотерапия, 2006. – № 1. – 5-19 с.
5. **Казанцева Т. В.** Адаптация модифицированной методики «Опыт близких отношений» К. Бреннан и Р. К. Фрейли / Т. В. Казанцева // Педагогика, психология, теория и методика обучения, 2008. – № 74-2. – 139-143 с.
6. **Кларк М.** Отношение Эго и Самости в клинической практике. Путь к индивидуации. – М.: Когито-Центр, 2013. – 96 с.
7. **Матушевская Н. В.** Теория привязанности: история и современное состояние исследований / Н. В. Матушевская // Перинатальная психология репродуктивной сферы. – М.: НОУ «Институт перинатальной психологии и психологии репродуктивной сферы», 2011. – №3. – 31-68 с.
8. **Микаэлян Л. Л.** Эмоционально-фокусированная супружеская терапия. Теория и практика / Журнал практической психологии и психоанализа, 2011. – №3. – 108-174 с.
9. **Ялом И.** Экзистенциальная психотерапия / Пер. с англ. Т.С. Драбкиной. – М.: Класс, 1999. – 576 с.
10. **Яремчук М. В.** Особенности привязанности в детско-родительских отношениях и отношениях любви у старших подростков // Психологическая наука и образование, 2005. – № 3. – 86–94 с.

References

1. **Arntc A.** Praktycheskoe rukovodstvo po sxema-terapyy / A. Artnc, H. Yakob // Per. s nem. E. Plotnykovej; pod. nauchnoj redakcyey A. V. Chernykova. – М.: Nauchnyj myr, 2016. – 320 s.
2. **Boulby Dzh.** Pryvyazannost". – М., 2003. – 477 s.
3. **Brysh K. X.** Terapyya narushenyj pryvyazannosty: ot teoryy k praktyke. Per.s nem. – М.: Kohyto-Centr, 2014. – 316 s.
4. **Vynnykot D. V.** Yskazhenye Эго v termynax ystynnoho y lozhnoho Ya // Konsul'tatyvnaya psyxolohyya y psyxoterapyya, 2006. – № 1. – 5-19 s.
5. **Kazanceva T. V.** Adaptacyya modyfycirovannoj metodyky «Oпыт blyz"kyx otnoshenyj» K. Brennan y R. K. Frejly / T. V. Kazanceva // Pedahohyka, psyxolohyya, teoryya y metodyka obuchenyya, 2008. – № 74-2. – 139-143 s.
6. **Klark M.** Otnoshenye Эго y Samosty v klyncheskoj praktyke. Put" k yndyvyduacyy. – М.: Kohyto-Centr, 2013. – 96 s.
7. **Matushevskaya N. V.** Teoryya pryvyazannosty: ystoryya y sovremennoe sostoyanye yssledovanyj / N. V. Matushevskaya // Perynatal'naya psyxolohyya reprodукtyvnoj sfery. – М.: NOU «Ynstytut perynatal'noj psyxolohyy y psyxolohyy reprodукtyvnoj sfery», 2011. – №3. – 31-68 s.
8. **Mykaэлян L. L.** Эмоцыонал"no-fokusyrovannaya supruzheskaya terapyya. Teoryya y praktyka / Zhurnal praktycheskoj psyxolohyy y psyxoaulyza, 2011. – №3. – 108-174 s.
9. **Yalom Y.** Экзыстенцыал"naya psyxoterapyya / Per. s anhl. T.S. Drabkynoj. – М.: Klass, 1999. – 576 s.
10. **Yaremchuk M. V.** Osobennosty pryvyazannosty v detsko-rodytel'skыx otnoshenyyax y otnoshenyyax lyubvy u starshыx podrostkov // Psyxolohycheskaya nauka y obrazovanye, 2005. – № 3. – 86–94 s.

Демьяненко Б. Т., Бойко Н. В., Качур Л. Ю. Нарушение привязанности и механизмы формирования эмоциональных и поведенческих проблем в теории и практике психотерапевтической помощи

В статье рассматривается проблема нарушения привязанности и механизмы формирования эмоциональных нарушений с точки зрения интегративного подхода в психотерапии. Осуществлен анализ научных источников по данной проблеме и определена ее актуальность. Подробно проанализирована связь типов привязанности с функциональными и дисфункциональными копинг-стратегиями, а также с паттернами отношений. Обоснованно связь типов привязанности с схема-режимами в схема-терапии. Предложено выделение психологической и духовной привязанности, как различных уровней привязанности. Определена целесообразность применения определенных методик и техник для выяснения типа привязанности, диагностики нарушения привязанности, коррекции эмоциональных и поведенческих реакций. Указано на возможность интегрального подхода к решению эмоциональных и поведенческих проблем детей и взрослых путем сочетания различных уровней их изучения на базе теории привязанности.

Ключевые слова: безопасная и небезопасная привязанность, тип привязанности, детско-родительские отношения, копинг-стратегии, рескриптинг, схема-терапия.

Demyanenko B. T., Boyko N. V., Kachur L.Y. Violation attachment and formation mechanisms of emotional behavioral problems in the theory and practice of psychotherapeutic help

The article describe problem violations attachment and formation mechanisms of emotional behavioral violations from the point of view of integrative approach in psychotherapy. It presents analysis of scientific sources on this issue and determined its relevance. Detailed analysis of the relationship attachment style with functional and dysfunctional coping and patterns of relationships. Grounded connection attachment style scheme of the modes of therapy scheme. It is proposed to emphasize the psychological and spiritual attachment as different levels attachment. Determined the feasibility of certain methods and techniques to determine the attachment style, diagnosis of a violation attachment, correction of emotional and behavioral reactions. The article indicates the possibility of an integral approach to solving emotional and behavioral problems of children and adults through a combination of different levels of research of their problem on the basis of attachment theory.

Keywords: secure and insecure attachment, attachment style, child's-parents relations, coping, rescripting, schema therapy.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2017 р.

Статтю прийнято до друку 12.05.2017 р.

Рецензент: д. психол. н., проф. Руденко Л. М.

УДК: 159.973

Качмарик Х.В.

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ
У ДОШКІЛЬНІЙ УСТАНОВІ**

У статті представлено особливості організації психологічної корекції дітей з аутизмом у дошкільній установі, проаналізовано основні положення та принципи при її здійсненні. Розкрито одне із завдань психолога під час психологічної корекції: розробка індивідуальної програми розвитку. Розкрито корекційні методики і технології, які визнані у світі ефективними при аутистичних порушеннях розвитку та елементи яких автор статті модифікувала та використовувала у роботі з дітьми, а саме: терапія, орієнтована на розвиток сенсорної інтеграції, АВА-терапія, програма TEACH, система М. Монтесорі, використання альтернативної, допоміжної комунікації (за методикою PECS), методики розвитку міжособистісних стосунків, емоційної регуляції поведінки, а також базові програми дошкільної освіти тощо. Розглянуто структуру психологічної корекції, що передбачає реалізацію таких етапів: сенсорна інтеграція, встановлення емоційного контакту фахівця з аутичною дитиною, активізація пізнавальних психічних процесів. Розроблено зміст індивідуальної та групової форм роботи. Серед групових форм виокремлено соціальний тренінг та арттерапевтичну роботу.

Ключові слова: психологічна корекція, етапи психологічної корекції, індивідуальна програма розвитку, індивідуальна форма роботи, групова форма роботи, аутична дитина.

Психокорекційна робота з аутичними дітьми характеризується особливістю змісту, завдань, спеціальних форм її організації та особливістю застосування відомих та ефективних світових методик та корекційних прийомів. Під психологічною корекцією розуміють систему психолого-педагогічних заходів у поєднанні з медичною допомогою, спрямованих на подолання чи послаблення [4, с. 44],